

ПЕРЕГЛЯД СПРАВИ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Добровольська Ніна Василівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного та господарського права

Національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Право на перегляд справи та оскарження судового рішення можна визначити як передбачену національним законодавством міру можливої поведінки особи, яка, по-перше, виникає з моменту винесення і проголошення судового рішення по справі, по-друге, реалізується у передбачених національним законодавством процесуальних формах (апеляційне, касаційне провадження, перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами), по-третє, реалізується поетапно у всіх інстанціях судового розгляду справи.

У зв'язку з цим, цікавим є історичний огляд процесів в Україні, які супроводжували інститут перегляду справ в адміністративному праві.

У другій половині ХХІ століття (2005 – 2010 роки) правове регулювання та реалізація права на перегляд справи та оскарження судового рішення характеризувалось двома негативними крайнощами. З одного боку – відсутність касаційної інстанції та відсутність можливості

оскаржити судові рішення по справі про адміністративне правопорушення (адміністративне провадження, передбачене КУпАП) [1], з іншого, – можливість учасників судочинства зловживати своїм суб'єктивним правом шляхом безпідставного та неодноразового оскарження судових рішень та перегляду справ в різних судових інстанціях.

Суди є суб'єктами, які вправі розглядати також справи про адміністративні правопорушення. Це положення КУпАП породжує низку теоретичних і практичних проблем, які і сьогодні остаточно не вирішені. Зокрема, якщо виключно суди здійснюють правосуддя в Україні, то чому тоді КУпАП наділяє правом притягувати до адміністративної відповідальності і чисельні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування? Якщо розгляд справ про адміністративні правопорушення не є правосуддям, то тоді слід визнати той факт, що суди загальної юрисдикції окрім правосуддя вповноважені здійснювати адміністративно-юрисдикційну діяльність, яка полягає у притягненні правопорушників до адміністративної відповідальності. Разом з тим, важливо, щоб законодавство про адміністративну відповідальність враховувало вимоги Закону України «Про судоустрій і статус суддів», хоча б в частині оскарження судових рішень.

У другій половині ХХІ століття положення КУпАП містили вимогу, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про накладення адміністративного стягнення є остаточною і оскарженню в порядку провадження в справах про адміністративні правопорушення не підлягає, за винятком випадків, передбачених законами України. Тобто, реалізація права на перегляд справи та оскарження судового рішення суттєво обмежувалась в межах провадження в справах про адміністративні правопорушення. Чинний КУпАП вирішує цю проблему (щоправда, нелогічно розташовані норми про особливості перегляду постанов суду – окремо порядок оскарження постанов суду (ст. 294 КУпАП), а окремо – порядок оскарження постанов інших суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності (ст. 288 КУпАП)). Ст. 294 КУпАП закріплює, що апеляційна скарга подається до відповідного апеляційного суду через місцевий суд, який виніс постанову. Разом з тим, касаційне оскарження відсутнє в провадженні у справах про адміністративні правопорушення, що обумовлено бажанням законодавця «не ускладнювати» процедуру притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Також у другій половині ХХІ століття система судів загальної юрисдикції складалась з наступних елементів: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди, Апеляційний суд України; 3) Касаційний суд України; 4) вищі спеціалізовані суди; 5) Верховний Суд України [2, ст. 18]. Це давало можливість достатньо широко розуміти і трактувати зміст поняття

«право на перегляд справи та оскарження судового рішення», чим і скористалися зацікавлені особи, які наполегливо і не завжди обґрунтовано оскаржували рішення судів щодо конкретної справи. Такий стан речей, на нашу думку, пояснювався не тільки бажанням законодавця захистити права сторін процесу, учасників провадження та інших осіб. Основна причина полягала в низькому рівні професіоналізму суддів. Не секрет, що і місцеві суди, і апеляційні суди допускали чисельні помилки при розгляді справ в першій чи апеляційній інстанціях. Зокрема, суди апеляційної інстанції часто поверхово перевіряли: а) обґрунтованість висновків суду першої інстанції, викладених у рішенні; б) додержання судом першої інстанції вимог закону при розгляді і вирішенні справи. Це вимагало виправлення помилок у судових рішеннях в порядку касаційного провадження чи у порядку перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. В окремих же випадках суди апеляційної інстанції скасовували рішення, законність і обґрунтованість яких була потім доведена в порядку касаційного провадження. Тобто громізка система судів загальної юрисдикції, що існувала у другій половині ХХІ століття, була обумовлена низьким рівнем професіоналізму суддів України. Шляхом же вирішення цієї проблеми став процес «централізації правосуддя» в Україні, який супроводжувався наступними негативними явищами:

а) більшість справ, які можна було б вирішити на рівні першої чи апеляційної судової інстанції, потребували уваги та витрат часу з боку Верховного Суду України. Це призводило до надмірного завантаження Верховного Суду України та судів касаційної інстанції справами, які взагалі не повинні були охоплюватись їх компетенцією;

б) суди першої інстанції втратили роль суб'єктів, які були спроможні здійснювати правосуддя та приймати законні і обґрунтовані рішення. Все це призводило до втрати населенням України довіри до місцевих судів та судів апеляційної інстанції.

Отже, право на перегляд справ та оскарження судових рішень є однією із головних засад правосуддя в Україні, втім правове закріплення та механізм реалізації цього права, по-перше, не повинні ускладнювати систему судів України, по-друге, повинні пропорційно розподілити навантаження судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій. На нашу думку, ідеальною була б наступна пропорція – не більше $\frac{1}{4}$ частини від загальної кількості справ, які розглядались в судах першої інстанції, повинні переглядатись в судах апеляційної інстанції і не більше $\frac{1}{4}$ частини від загальної кількості справ, які розглядались в судах апеляційної інстанції, повинні переглядатись в судах касаційної інстанції.

Чинне законодавство України, яке передбачає систему судів України та процесуальний порядок розгляду справ у судах, лише частково вирішує озвучені вище проблеми перегляду судових рішень. Наприклад, багато було зроблено за останні п'ять років для підвищення професійного рівня суддів місцевих, апеляційних судів та Верховного Суду. Також були передбачені фінансові перепоони для звернення особи до суду з апеляційною чи касаційною скаргою, що, на нашу думку, порушує принцип доступності правосуддя. Разом з тим, так і не були запропоновані юридичні механізми, які б підвищили роль судів апеляційної інстанції у здійсненні правосуддя шляхом закріпленням в чинному законодавстві положень, згідно з якими рішення суду по апеляційній скарзі повинні бути остаточними, а перегляд цих рішень можливим лише у випадках провадження за нововиявленими чи виключними обставинами.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.
2. Про судоустрій: Закон України від 07.02.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 27-28. Ст. 180 (втратив чинність).